

A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok szabályozása az Európai Unióban

Újabb kihívások a digitális piactér és a közüzemi szolgáltatások terén¹

Vörös Imre jogtudósi munkásságában kiemelt jelentőségűek az európai jognak a magyar jogrendszerre gyakorolt hatásait vizsgáló kutatások. Az MTA Jogtudományi Intézetben Vörös irányításával folyó kutatások egyik területe a versenyjogot érintő új hatások vizsgálata volt. A 2006-ban lefolytatott kutatás aktualitását a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tilalmáról szóló 2005/29/EK irányelv transzpozíciójának előkészítése szolgálta, ami szükségessé tette a versenyjogi és fogyasztóvédelmi jogi alapkérdések megválaszolását. A kutatás eredménye nagyban segítette a teljes harmonizáció elvén alapuló, a fogyasztók gazdasági érdekeit védő, átfogó, horizontális jellegű irányelv magyar jogba való beillesztését. Erre is tekintettel a tanulmányban a versenyjog és a fogyasztóvédelem közös metszéspontját jelentő, tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok elleni szabályozás magyar sajátosságainak és ezzel összefüggésben a jogfejlődés legújabb fejleményeinek a rövid bemutatására vállalkozunk. Kitérünk továbbá egy speciális, Vörös Imre munkássága által szintén érintett terület, a közüzemi szolgáltatások nyújtásával kapcsolatos fogyasztóvédelmi kérdések tárgyalására is, ugyancsak az uniós jog és a hazai jog viszonyának vizsgálatát előtérbe helyezve.

Kulcsszavak: tisztességtelen verseny, UCP irányelv, közüzemi szolgáltatások, fogyasztóvédelem

I.

A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tilalmáról szóló irányelv (UCP irányelv)

A 2000-es évek elejére az uniós fogyasztóvédelmi célkitűzések hangsúlyos elemeként jelent meg a fogyasztók gazdasági érdekeinek hatékonyabb védelme a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokkal szemben, melynek eléréséhez a tisztességtelen verseny elleni hagyományos versenyjogi fogyasztóvédelem kiegészítése, egy célzott és átfogó fogyasztóvédelmet biztosító jogi rendszer kialakítása került napirendre. A hosszas előkészítő folyamat 2005-ben eredménnyel

* Egyetemi tanár, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar.

** Egyetemi tanár, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.

¹ A tanulmány közüzemi szolgáltatások fogyasztóvédelmi kérdéseit tárgyaló részeinek elkészítése a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal K 134499. számú projektje keretében valósult meg. A kapcsolódó joggyakorlat bemutatása és elemzése a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával készült adatbázis felhasználásával történt.

zárult és 2005. május 11-én a Tanács és az Európai Parlament elfogadta a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2005/29/EK irányelvet² (UCP-irányelvet), amely abból az aspektusból is mérföldkőnek számított az uniós fogyasztóvédelmi jogalkotásban, hogy ún. maximum-harmonizációs követelményt³ írt elő a tagállamok számára. A teljes harmonizációs kötelezettség, valamint a tagállamok tisztességtelen verseny elleni szabályozásának inhomogén és széttartó jellege⁴ következtében mind az irányelv elfogadása, mind a nemzeti jogba való átültetése „kemény dió” volt a tagállamok számára.

Az MTA Jogtudományi Intézetben Vörös Imre irányításával folyó kutatások egyik területe a versenyjogot érintő új hatások, többek között az UCP irányelv átültetése várható következményeinek vizsgálata volt.⁵ Vörös ezzel kapcsolatban a legfőbb dogmatikai és rendszertani problémát abban látta, hogy az irányelv a fogyasztók érdekeinek védelmére korlátozza hatályát, ugyanakkor szabályozási tárgyköre a hagyományos tisztességtelen verseny elleni joganyag gondolkodásmódján tartalmilag és terjedelmileg messze túlmutat.⁶ A nemzeti jogok alapkonceptiója ugyanis ezidőtájt jellemzően a B2C⁷ és a B2B⁸ reláció egységes kezelése volt az üzleti tisztesség elvén alapuló zsinórmérték megfogalmazásával, amihez képest a fogyasztóvédelmi fókusz alapvetően a megtévesztő tájékoztatás tilalmára korlátozódik, adott esetben célcsoportokra specifikálva.⁹ A továbbiakban a magyar jogalkotó megoldását tekintjük

² Az Európai Parlament és Tanács 2005/29/EK irányelve (2005. május 1.) a belső piacon a vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatáról, valamint a 84/450/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK, a 98/27/EK és a 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvek, valamint a 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról.

³ Az UCP irányelv 4. cikke, valamint a (12) és (13) preambulumbekkezdései szerint a tagállami szabályozási sokféleség korlátozza az egységes belső piac működését, ami szükségesség teszi a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok elleni egységes jogi keret bevezetését. Ennek értelmében a tagállamok nem fogadhatnak el az irányelvben foglaltaknál korlátozóbb intézkedéseket, még a magasabb szintű fogyasztóvédelem biztosítása érdekében sem, hacsak azt maga az irányelv nem teszi lehetővé.

⁴ A széttartó tagállami szabályozást érzékelteti, hogy az irányelv átültetése előtt az Egyesült Királyságban egyáltalán nem volt a tisztességtelen versenyre vonatkozó jogi szabályozás, Franciaországban a Code Civil, Olaszországban a Codice Civile, Hollandiában a Polgári Törvénykönyv deliktualis felelősségi szabályai szolgáltak alapul a tisztességtelen verseny elleni fellépésre, míg Spanyolországban, Németországban (UWG) és Ausztriában (osztrák UWG) a versenytörvény szolgált alapul a tisztességtelen piaci magatartás tilalmára. Részletesen lásd KELEMEN KINGA: A tisztességtelen piaci magatartás és a fogyasztóvédelem kapcsolata a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv tükrében. In: VÖRÖS IMRE (szerk.): *Tisztességtelen verseny – Fogyasztóvédelem. Egy európai jogi irányelv átültetésének margójára*. Budapest, MTA Jogtudományi Intézet – Krim, 2007. 3. pont.

⁵ Lásd VÖRÖS: i. m. (2007) 401.

⁶ VÖRÖS IMRE: A tisztességtelen verseny elleni jog a magyar és az európai jogban – hatás ellenhatás és harmonizáció. In: VÖRÖS: i. m. (2007) 294–294.

⁷ Business to Consumer, azaz vállalkozás és a fogyasztó közötti jogviszony.

⁸ Business to Business, azaz vállalkozások egymás közötti üzleti viszonyai.

⁹ VÖRÖS: i. m. (2007) 299.

át, kitérve a későbbiekben arra is, hogy a B2C és a B2B relációkkal, illetve ezek egymáshoz való viszonyával összefüggésben melyek a legújabb szabályozási kihívások.¹⁰

I.1. Az UCP irányelv magyar átültetése

Vörös Imre dogmatikai levezetése szerint a fenti koncepcionális problémából adódó alapvető kérdés az, hogy az irányelv rendelkezései hogyan illeszthetők be, illetve beilleszthetők-e egyáltalán a tagállami tisztességtelen verseny elleni szabályokba, vagy pedig a kiterjesztett fogyasztóvédelmi szabályozás versenyjogon kívülre helyezése jelentené-e a megfelelő alternatívát?¹¹ Vagy esetlegesen a joganyagnak csak egy része legyen szabályozva más területen (így például az irányelv ún. „feketelistája” a fogyasztóvédelmi törvény mellékleteként)?¹²

Hasonlóképpen, az irányelv magyar jogba történő transzpozícióját illetően is a dilemmát az jelentette, hogy a jogrendszer mely területére ültessék át az irányelvet. A szóba jöhető opciók között volt a versenytörvény,¹³ a reklámtörvény¹⁴ és a fogyasztóvédelmi törvény is. Mindegyik megoldás mellett és ellen számos érvet lehetett felhozni. Vörös a versenytörvény melletti érvként emelte ki azt, hogy a magyar versenyjogba először az 1984. évi IV. törvénnyel bevezetett, majd a 1990. évi LXXXVI. és 1996. évi LVII. törvényekben (Tptv.) továbbfejlesztve megőrzött – az európai jogfejlődés előtt járó¹⁵ – versenyjogi fogyasztóvédelmi szabályok korszerű és hatékony védelmet biztosítottak a fogyasztók megtévesztése, illetőleg a fogyasztók választási szabadságát indokolatlanul korlátozó üzleti módszerek ellen.¹⁶

A versenytörvény B2B és B2C viszonyokra lebontott tisztességtelen verseny elleni szabályrendszere kiegyensúlyozott védelmi hálóval biztosította a Vörös Imre által a versenyhez fűződő „hármaskörnek”¹⁷ nevezett jogpolitikai cél, a versenytársi, a fogyasztói és a közérdek védelmét. A versenytörvény említett jellemzői alapján reális, bár számos dogmatikai aggályt is

¹⁰ Vörös Imre további, az UCP irányelvhez fűzött kritikai megjegyzéseinek vizsgálatához lásd KREISZ BRIGITTA – VADÁSZ VANDA: Elvek, rendszerek és a tudomány: pályakép a magyar versenyjog szülőatyjáról. *Jogtudományi Közlöny*. 2024/10. sz.

¹¹ VÖRÖS: i. m. (2007) 293–301.

¹² Uo. 316.

¹³ Lásd BACHER GUSZTÁV: Észrevételek dr. Firniksz Judit, dr. Balogh Virág és dr. Grimm Krisztina: A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv harmonizációjának egyes kérdései c. tanulmányához. In: VÖRÖS: i. m. (2007) 387–401.

¹⁴ FIRNIKSZ JUDIT – BALOGH VIRÁG – GRIMM KRISZTINA: A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv harmonizációjának egyes kérdései. In: VÖRÖS: i. m. (2007) 380.

¹⁵ VÖRÖS: i. m. (2007) 314.

¹⁶ Vö. A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény III. fejezet 8–10. §§.

¹⁷ VÖRÖS: i. m. (2007) 291.

felvető választás lett volna a német és az osztrák átültetési megoldás követése. A reklámtörvény mellett érvelők azt emelték ki, hogy megtévesztő és agresszív tisztességtelen tájékoztatási gyakorlatok átfogó és lehető legtágabb szabályozása a reklámtörvény tárgyi hatályának kiterjesztése útján történhet meg.¹⁸ A fogyasztóvédelmi törvény mellett pedig az UCP irányelv fogyasztóvédelmi jellege szólt. A jogalkotó végül a negyedik utat választotta és az irányelvet külön jogszabályba, a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvénybe (Fttv.) ültette át.

I.2. Fogyasztóvédelem az energiaszolgáltatások terén

A közszolgáltatások körébe hagyományosan olyan szolgáltatások tartoznak, amelyek tisztán piaci alapon, profitorientáltan csak kis részben vagy egyáltalán nem láthatók el.¹⁹ Vörös Imre munkáiban²⁰ mindezek közül elsősorban a közüzemi szolgáltatások területén elemezte a versenyszabályok alkalmazhatóságát, illetve ennek korlátait. A fentiekkel összefüggésben kérdésként merül fel, hogy a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokkal szembeni fellépés B2C relációban való szabályozási igénye mennyiben tekinthető speciálisnak e téren.

Az általános uniós fogyasztóvédelmi szabályok az (ÁEGSZ) igénybevevőinek jogait is védik, ugyanakkor az egyes ágazatok liberalizációját célzó irányelvek is vonatkoznak rájuk. Az UCP irányelv, mint fent említettük, elsősorban a termékek kereskedelmével összefüggő tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok szabályozására terjed ki, így rendelkezései a közüzemi szolgáltatások terén leginkább akkor lesznek érdekesek, ha a szolgáltatás nyújtásával valamilyen termék adásvétele vagy használata (például okosmérő) is társul, illetve tág értelemben véve olyan energiahordozók, mint az elektromos áram vagy a földgáz is terméknek tekinthetők. A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok ugyanakkor a szolgáltatásokat is érinthetik, amint arra alább kifejezetten példát is hozunk. Az alábbiakban elsősorban a villamosenergia- és a gázellátás liberalizációját megvalósító uniós jogi szabályozás egymást követő generációit (az ún. „energiacsomagokat”) tekintjük át, mivel ezen a területen láthatjuk leginkább, hogy az „ágazati fogyasztóvédelmi” szabályozás egyre kiterjedtebb lesz és mind nagyobb jelentőséggel bír.

¹⁸ FIRNIKSZ – BALOGH – GRIMM: i. m. 380.

¹⁹ VÖRÖS: i. m. (2006) 577.

²⁰ VÖRÖS IMRE: Közszolgáltatás – távhőszolgáltatás – verseny – versenyjog. *Energiagazdálkodás*. 2000/8. sz. 10–13; VÖRÖS IMRE: A tartós jogviszonyok: közüzemi szerződések és verseny az energiajogban. In: HAJAS BARNABÁS – SCHANDA BALÁZS (szerk.): *Formatori iuris publici: Studia in honorem Geisae Kilényi septuagenarii: Ünnepi kötet Kilényi Géza professor hetvenedik születésnapjára*. Budapest, Szent István Társulat, 2006. 577–581.

A gáz- és villamosenergia-szolgáltatáshoz fizikai infrastruktúrára van szükség.²¹ Az ilyen infrastruktúra létrehozása és fenntartása, valamint a villamosenergia- és gázellátás hagyományosan állami monopóliumok formájában szerveződött az EU tagállamaiban, ami az energiaszolgáltatások 1990-es években elkezdődött liberalizációjának ütemét és sajátosságait is erősen meghatározta. Az energiapiacot – legalábbis a tradicionális energiahordozókon alapuló ellátás esetén – továbbra is a természetes monopóliumok jelenléte²² uralja, ahol a sajátos közszolgáltatási indokok (egyetemes szolgáltatási kötelezettség, ellátásbiztonság, környezetvédelmi szempontok) több lehetőséget adtak a tagállamoknak a piaci szabályoktól való eltérésre,²³ fogyasztóvédelmi indokok miatt is. Az Oroszország Ukrajnával szembeni katonai agressziója következtében kialakult energiaválság, illetve az utóbbi évek klímaválsága miatt a megújuló energiaforrások szerepe is egyre meghatározóbb lesz az energiaellátás terén is, ami új fogyasztóvédelmi szabályozási modellt tesz szükségessé.

Már az első energiacsomag irányelvei lehetővé tették a tagállamok számára, hogy a villamosenergia- és gázágazatban működő vállalkozások számára közszolgáltatási kötelezettségeket írjanak elő, „amelyek kapcsolódhatnak a biztonsághoz, beleértve az ellátás biztonságát, az ellátás rendszerességét, minőségét és árát, valamint a környezetvédelemhez, beleértve az energiahatékonyságot, a megújuló forrásokból származó energiát és az éghajlatvédelmet”.²⁴ Amint e rendelkezésből is kitűnik, az energiaellátás terén a fogyasztóvédelmi igények speciálisak, ami részben abból is eredeztethető – ahogyan erre Vörös Imre is rámutat²⁵ –, hogy a közüzemi szolgáltató és a fogyasztó közötti kapcsolat egy sajátos, a szabad verseny feltételei szerinti szolgáltatási modelltől idegen elemeket is tartalmazó viszony. Ezen elemek közül Vörös a távhőszolgáltatás példáján a rendelkezésre állási és a szerződéskötési kötelezettséget emelte ki,²⁶ amelyek fogyasztóvédelmi szempontból az ellátás folyamatos biztosításának garanciáiként értelmezhetők.

A második energiacsomag meghatározó jelentőségű, mivel 2007. július 1-jétől megnyitotta a villamosenergia- és gázpiacot valamennyi fogyasztó, köztük a háztartási

²¹ SAUTER, WOLF: *Public Services in EU Law*. Cambridge, Cambridge University Press, 2014.

²² VÖRÖS: i. m. (2006).

²³ PROSSER, TONY: *The Limits of Competition Law: Markets and Public Services*. Oxford, Oxford University Press, 2005.

²⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 96/92/EK irányelve (1996. december 19.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról. HL L 27., 1997.01.30., 20–29; Az Európai Parlament és a Tanács 98/30/EK irányelve (1998. június 22.) a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról. HL L 204., 1998.07.21., 1–12.

²⁵ VÖRÖS: i. m. (2006) 579.

²⁶ Uo.

fogyasztók előtt. A második villamosenergia-irányelv²⁷ már kifejezetten rendelkezett az egyetemes szolgáltatásról és az ehhez kapcsolódó felhasználói jogosultságokról, azonban a második²⁸ és a jelenleg még alkalmazásban lévő harmadik²⁹ gázirányelvből még hiányzott egy ugyanilyen rendelkezés. Szociális védelmet biztosító előírásokat az első energiacsomag még nem tartalmazott, a későbbi módosítások (a második energiacsomagtól kezdve) azonban e tekintetben is jelentős változásokat hoztak. Az egyéb fogyasztói jogosultságokat is egyre kiterjedtebben szabályozták az energiacsomagok egymást követő generációi, a negyedik villamosenergia-irányelv³⁰ pedig már egy egész fejezetet tartalmaz a fogyasztói jogok védelméről. E fejezet kifejezetten rendelkezik a fogyasztók megfelelő információval történő ellátásáról a szolgáltatás minden eleme (így árképzés, számlázás) tekintetében, a tisztességtelen és félrevezető értékesítési módszerekkel szembeni védelemről, valamint a panaszkezelésről és egyéb jogorvoslati lehetőségekről.

Vörös Imre az UCP irányelv szabályozási koncepciójával kapcsolatban kiemelte, hogy a szabályozás terjedelme jóval túlnyúlik a „reklámszedelgésből kinőtt” megtévesztő tájékoztatás tilalmán és egy átfogó, a tájékoztatás minden aspektusára, a piaci kommunikációs folyamat egészére fókuszáló megközelítésen alapszik.³¹ A negyedik villamosenergia-irányelv fent említett fejezete is hasonló koncepciót követ, amit a címe is kifejez („Tudatos fogyasztói magatartás kialakítása és fogyasztóvédelem”). Rendelkezései azonban – az energiaellátás természetéből eredően – speciálisak (például nem tartalmaz tilalmat az irányelv az agresszív kereskedelmi gyakorlatokra vonatkozóan, ugyanakkor annak biztosítására kötelezi a tagállamokat, hogy a lakossági fogyasztók díjmentesen hozzáférhessenek egy, az ellátók ajánlatairól tájékoztató ún. összehasonlító eszközhöz), továbbá a védelemben részesítendő jogosultságok köre komplexebb, mint a piaci kommunikációs folyamathoz kapcsolódó jogok csoportja (így a villamosenergia-irányelv releváns fejezete rendelkezik az ellátóváltás jogáról,

²⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2003/54/EK irányelve (2003. június 26.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 96/92/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. HL L 176., 2003.07.15., 37–56.

²⁸ Az Európai Parlament és Tanács 2003/55/EK irányelve (2003. június 26.) a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 98/30/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. HL L 176., 2003.07.15., 57–78.

²⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/73/EK irányelve (2009. július 13.) a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/55/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. HL L 211., 2009.08.14., 94–136. A harmadik gázirányelvet 2024. augusztus 4-én hatályon kívül helyezte a megújuló gáz és a földgáz, valamint a hidrogén belső piacára vonatkozó közös szabályokról, az (EU) 2023/1791 irányelv módosításáról, valamint a 2009/73/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2024. június 13-án elfogadott, 2024/1788 európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL L, 2024/1788, 2024.07.15.). Mivel azonban ezen irányelv átültetésének határideje 2026. augusztus 5., a tagállamokban jellemzően még a harmadik gázirányelvet átültető rendelkezések vannak hatályban.

³⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/944 irányelve (2019. június 5.) a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2012/27/EU irányelv módosításáról. HL L 158., 2019.06.14., 125–199.

³¹ VÖRÖS: i. m. (2006) 298.

a fogyasztók tekintetében a diszkrimináció tilalmáról, és az energiaszegény háztartások szociális védelméről is).

A villamosenergia- és a gázirányelvek fogyasztóvédelmi rendelkezéseinek nagyobb részét a villamosenergia ellátásról szóló 2007. évi LXXXVI. törvény (VET) és a földgázellátásról szóló 2008. évi XL. törvény (GET), valamint az ezeket végrehajtó kormányrendeletek ültették át a magyar jogrendszerbe. A fogyasztóvédelmi jogok, illetve jogérvényesítés egyes szegmenseire a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény (Fgytv.), az Fttv. illetve egyéb jogszabályok (így a rezsicsökkentések végrehajtásáról szóló 2013. évi LIV. törvény) irányadók. Azt, hogy mindezekkel ténylegesen sikerült-e megvalósítani a villamosenergia- és gázirányelvek fogyasztóvédelmi célkitűzéseit, később részletesebben vizsgáljuk.

II.

Az Fttv. hatálya – a „különút”

A törvény személyi hatálya – hasonlóképpen az UCP irányelvéhez – a B2C viszonyokat fedli le. Nem alkalmazható a törvény a vállalkozások egymás gazdasági érdekeit kizárólagosan sértő (B2B) tisztességtelen piaci magatartásaira, valamint a fogyasztók egymás közötti (C2C) viszonyaiban. A tárgyi hatály kiterjed az áruhoz kapcsolódó, minden olyan kereskedelmi gyakorlatra, amelyet az üzleti fél a kereskedelmi ügylet lebonyolítása előtt, alatt vagy azt követően a fogyasztóval szemben alkalmaz. Kereskedelmi gyakorlat a vállalkozás által kifejtett tevékenység, mulasztás, magatartási forma vagy megjelenítési mód, illetve kereskedelmi kommunikáció – beleértve a reklámot és a marketinget is –, amely közvetlen kapcsolatban áll valamely terméknek a fogyasztó részére történő eladásösztönzésével, értékesítésével vagy szolgáltatásával.³²

Vörös Imre az UCP irányelv átültetésének hazai megoldását bíráló tanulmányában hangsúlyozza, hogy az Fttv. hatálybalépésével és ezzel együtt a B2C viszony szabályozásának a tisztességtelen verseny elleni joganyagtól való leválasztásával a Tpv. immár kizárólag a B2B relációra vonatkozik, ami alapvető irányváltást jelent ez utóbbi törvény már említett, eredeti hármas védelmi funkciójához képest.³³ A rendszer azonban ezzel mind anyagi jogilag

³² Fttv. 2. §. d) pont.

³³ VÖRÖS IMRE: Európai jog – magyar jog: konkurencia vagy koegzisztencia. *Jogtudományi Közlöny*. 2011/7–8. sz. 379–380.

bonyolulttá, mind eljárásjogilag túlkomplikálttá vált.³⁴ Ez a konstrukció ugyanakkor Vörös szerint figyelmen kívül hagyja, hogy ugyanaz a tájékoztatás, tehát egyazon piaci magatartás elérhet magánszemély-fogyasztót és gazdasági tevékenységet kifejtő vállalkozót is,³⁵ így a szabályozás teljes kettéválasztása nem indokolt, mivel megkettőzi ugyanazon magatartás megítélését és szankcionálását, megbontja a tisztességtelen verseny elleni joganyag dogmatikai egységét.³⁶ E probléma gyakorlati megnyilvánulására később konkrét példát is hozunk.

A törvény személyi hatálya egy olyan előkérdést is felvet, amely szorosan kapcsolódik a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokkal szembeni fellépés – Vörös Imre által problematikusnak látott – elkülönített szabályozásához a B2C és a B2B relációkban: minden esetben természetes személy-e a fogyasztó? Az UCP irányelv alapján a válasz egyértelműen igen, ezen irányelv 2. cikkének a) pontja szerint ugyanis a fogyasztó „az a *természetes* személy, aki az ezen irányelv szabályozási körébe tartozó kereskedelmi gyakorlatok során kereskedelmi, ipari, kézműipari vagy szakmai tevékenységén kívül eső célok érdekében jár el”.

Az ágazati szabályok rendelkezései azonban kevésbé adnak egyértelmű képet. A negyedik villamosenergia-irányelv „lakossági” és „nem lakossági” fogyasztókat különböztet meg, az előbbi alatt értve azt a fogyasztót, aki saját háztartásának fogyasztása céljára nem gazdasági tevékenység végzése céljából vásárol villamos energiát, nem kikötve ugyanakkor annak természetes személy voltát (a nem lakossági fogyasztó esetében azonban kifejezetten rendelkezik arról, hogy az természetes és jogi személy is lehet). A harmadik gázirányelv 2. cikkének 25. és 26. pontjai pedig analóg módon határozzák meg a „háztartási” és a „nem háztartási” felhasználók fogalmát (szintén nem előírva az előbbi esetében annak természetes személy voltát). Az Fttv. 2. §-ának a) pontja, követve az UCP irányelv meghatározását, természetes személyként definiálja a fogyasztót. Az Fgytv. 2. §-ának 10. pontja viszont megint csak nem zárja ki a vállalkozások meghatározott körét a fogyasztó fogalmából. A negyedik villamosenergia-irányelv lakossági fogyasztó definícióájának a VET 3. §. 17. pontja szerinti „felhasználó” felel meg, a harmadik gázirányelv háztartási fogyasztó fogalmának pedig a GET „lakossági fogyasztó” kategóriája (és egyiknek sem fogalmi eleme, hogy természetes személy legyen). Később példát is hozunk arra, hogy a jogszabályi környezet ilyenfajta inkonzisztenciája valóban felveti a joggyakorlatban az Fttv. alkalmazásának kérdését nem természetes személy fogyasztók vonatkozásában is.

³⁴ Uo. 380.

³⁵ Uo. 379; VÖRÖS IMRE: Lépésváltás az európai tisztességtelen verseny elleni jogban. *Jogtudományi Közlöny*. 2006/3. sz. 119.

³⁶ VÖRÖS: i. m. (2011) 379.

III.

A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokkal szembeni jogérvényesítés

Az UCP irányelv 11. cikke értelmében a tagállamok a fogyasztók gazdasági érdekeinek védelme érdekében biztosítják a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok leküzdésére, az irányelv rendelkezéseinek kikényszerítésére alkalmas megfelelő és hatékony eszközöket. Az irányelv hazai átültetésének eljárásjogi oldalát vizsgálva Vörös Imre kiemelte, hogy az Fttv. hatálybalépésével a GVH hatásköre nem szűnt meg, változást (a rendszer egyszerűsítése terén) tehát az új szabályozás nem hozott.³⁷ A Fttv. 10–12. §-ai a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokkal szembeni fellépésre – megosztott hatáskörben – a fogyasztóvédelmi hatóságot, a Magyar Nemzeti Bankot, a GVH-t és szűkített jogkörben az élelmiszerlánc-felügyeleti hatóságot jogosítja fel.

A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat miatt főszabályként a fogyasztóvédelmi hatóság jár el minden olyan jogsértés esetében, amely nem tartozik a GVH, az MNB vagy élelmiszerlánc-felügyeleti hatóság hatáskörébe. Az MNB jár el az általa felügyelt pénzügyi szervezetekkel, biztosítókkal szemben. A GVH pedig néhány kivételtől – például címkén, csomagoláson elhelyezett tájékoztatás – eltekintve, azokban az esetekben rendelkezik hatáskörrel, amikor a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat a gazdasági verseny érdemi befolyásolására alkalmas. Eljárásjogi szemszögből nézve ez a szabály a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok – Vörös által is hangsúlyozott – azon hatását fejezi ki, hogy egyazon piaci magatartás magánszemély-fogyasztót és gazdasági tevékenységet végző vállalkozót egyaránt érinthet.³⁸

A feljogosított hatóságok hatásköreit illetően tehát az alapvető elhatárolási kérdés a gazdasági verseny érdemi érintettsége, amely ily módon „felülírhatja” a többi hatóság hatásköreit. Ennek megállapításához figyelembe veendő szempontok az alkalmazott kereskedelmi gyakorlat kiterjedtsége – figyelemmel különösen a kommunikáció eszközének jellegére, a jogsértéssel érintett földrajzi terület nagyságára, a jogsértéssel érintett üzletek számára, a jogsértés időtartamára vagy a jogsértéssel érintett áru mennyiségére – vagy a jogsértésért felelős vállalkozás mérete a nettó árbevétel nagysága alapján. Az Fttv. 11. §-a

³⁷ Uo.

³⁸ Uo.

meghatározza a mérlegelés nélkül, *ex lege* a gazdasági verseny érdemi érintettségének minősülő eseteket is.³⁹

Az egyes fogyasztóvédelmi alapirányelvek digitális környezetre hangolását szolgáló ún. modernizációs irányelvet⁴⁰ átültető 2020. CXXXVI. törvény alapján az Fttv. megtévesztő kereskedelmi gyakorlatokra vonatkozó 6. §-a kiegészült a „kettős minőség” szabályozásával. Ennek értelmében megtévesztő az a kereskedelmi gyakorlat, melynek keretében egy árut az egyik tagállamban akként forgalmaznak, hogy az megegyezik egy más tagállamban forgalmazott áruval, miközben az utóbbi áru összetételében vagy jellemzőiben jelentős eltérések vannak, feltéve, ha ez valamennyi tényszerű körülmény figyelembevételével a fogyasztót olyan ügyleti döntés meghozatalára készteti, amelyet egyébként nem hozott volna meg, vagy legalábbis alkalmas arra, hogy ilyen döntéshez vezessen.

Az élelmiszerek kettős minőségével kapcsolatos hatósági ellenőrzés az élelmiszerlánc-felügyeleti hatóság hatáskörébe tartozik, amelynek esetről-esetre kell vizsgálni, hogy jogszerű és objektív tényezők indokolják-e a kettős minőséget (ebben az esetben ugyanis az nem fog megtévesztőnek minősülni). Mindezzel összefüggésben Vörös megállapításai alapján két megjegyzés tehető. Egyrészt az eltérő minőségű árut forgalmazó vállalkozás kereskedelmi gyakorlata a gazdasági verseny érdemi befolyásolására is alkalmas lehet (így például, ha a kettős minőség szabályozását be nem tartó vállalkozás tevékenysége negatívan befolyásolja e szabályokat betartó versenytárs vállalkozások versenypiaci helyzetét), ami adott esetben akár a GVH hatáskörét is megalapozhatná. Másrészt a kettős minőséggel szembeni fellépés esetleges tagállami túlszabályozása az egységes piacon belül az áruk szabad áramlására nézve akár ellentétes hatást is kifejtethet.⁴¹ A belső piac akadálymentes működésének ugyanis bizonyos mértékben ellentmond az áruk vagy szolgáltatások szabad áramlásának éppen fogyasztóvédelmi szabályok által korlátozott volta.⁴²

A fogyasztói panaszok kezelésére vonatkozóan már a második energiacsomag irányelvei is rendelkeznek vitarendezési mechanizmus bevezetéséről, felhatalmazva a szabályozó hatóságot, hogy „átlátható, egyszerű és olcsó eljárások” keretében döntsön az

³⁹ A gazdasági verseny érdemi érintettsége minden egyéb körülményre tekintet nélkül fennáll, ha a reklám országos médiaszolgáltatón jelent meg, országos terjesztésű időszakos újságban vagy legalább három vármegyében terjesztett napilap útján valósul meg, illetőleg a fogyasztók közvetlen megkeresésének módszerével végzett kereskedelmi gyakorlat legalább három vármegye fogyasztói felé irányul, vagy az áru eladásának helyén alkalmazott eladásösztönző kereskedelmi gyakorlat legalább három vármegyében megszervezésre kerül.

⁴⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2019/2161 irányelve (2019. november 27.) a 93/13/EGK tanácsi irányelvnek, valamint a 98/6/EK, a 2005/29/EK és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek az uniós fogyasztóvédelmi szabályok hatékonyabb végrehajtása és korszerűsítése tekintetében történő módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg), HL L 328., 2019.12.18., 7–28.

⁴¹ VÖRÖS: i. m. (2011) 380.

⁴² VÖRÖS: i. m. (2006) 305.

átviteli vagy elosztórendszer-üzemeltetőikkel szembeni panaszokról. A jogérvényesítés lehetőségeit a harmadik gázirányelv, valamint a negyedik villamosenergia-irányelv még inkább kibővíti. A villamosenergia-irányelv 25. cikke és a harmadik gázirányelv 3. cikkének (9) bekezdése értelmében a tagállamok kötelesek egyablakos kapcsolattartó pontokat létrehozni, amelyek biztosítják a felhasználók számára a hozzáférést a jogaikra, az alkalmazandó jogra és a jogvita esetén rendelkezésükre álló vitarendezési mechanizmusokra vonatkozó szükséges információkhoz. A magyar jogalkotó mindezt ún. „fogyasztóvédelmi rezsipontok” formájában oldotta meg, élve az irányelvek által adott felhatalmazással,⁴³ a kormányhivatalok fogyasztóvédelmi osztályainak szervezetrendszerén belül. A negyedik villamosenergia-irányelv 27. cikke rendelkezik továbbá a bíróságon kívüli vitarendezés bíróságon kívüli „független mechanizmuson” keresztüli lehetőségeiről is. Az Fgytv. értelmében ezt a feladatot a fogyasztóvédelmi békéltető testületek látják el.

A közüzemi szolgáltatók tisztességtelen vagy félrevezető kereskedelmi gyakorlatával szemben – hasonlóképpen, mint általában az UCP által definiált gyakorlatok esetén – a GVH is lefolytathat versenyfelügyeleti eljárást. Így például 2023 őszén indult vizsgálat a GVH előtt bejelentés alapján, amely a magyar állam 100%-os tulajdonában álló hazai nagykereskedő (MVM) számlázási gyakorlatával szembeni versenyfelügyeleti eljárás megindításának szükségességét állította arra hivatkozva, hogy a földgáz egyetemes szolgáltatói közszolgáltatás lakossági számlázása (a számlán a szolgáltatási ár feltüntetésének módja)⁴⁴ megtévesztő kereskedelmi gyakorlatnak minősül. A vizsgálat alapján a GVH arra a megállapításra jutott, hogy a bejelentésben foglaltak és a bejelentés alapján lefolytatott eljárásban beszerzett adatok alapján a versenyfelügyeleti eljárás indításának feltételei nem álltak fenn. A GVH határozatát megtámadó kereset alapján indult bírósági eljárásban a bíróság a GVH-t új eljárásra kötelezte és versenyfelügyeleti eljárás lefolytatását rendelte el az ügyben⁴⁵ (ezen új eljárás még nem zárult le).

Az eset jól példázza az UCP irányelv hazai átültetésével kapcsolatban már említett problémákat. Először is, nem természetes személy piaci szereplők esetén kérdéses lehet – a szabályozási környezettől és az adott piaci konstellációtól függően – a fogyasztó és a vállalkozás közötti határvonal, a mi igazolja Vörös Imre aggódalmait a B2C és a B2B relációk

⁴³ „Az ilyen egyablakos kapcsolattartó pontok az általános ügyfél-tájékoztató pontokon belül is kialakíthatók.”

⁴⁴ 2013. évi LIV. törvény 1. § (3) bekezdés: Az egyetemes szolgáltató a kibocsátott számlán köteles jól láthatóan, színes mezőben kiemelve feltüntetni a rezsicsökkentés eredményeképpen jelentkező megtakarítás összegét az elszámolt időszak vonatkozásában, valamint a 2013. január 1-je óta eltelt időszakban.

⁴⁵ GVH sajtóközlemény. Versenyfelügyeleti eljárás lefolytatását rendelte el a bíróság az MVM számlázási gyakorlatával kapcsolatban. 2024. május 9. <https://tinyurl.com/yxbxr7tx> (utolsó letöltés: 2024.06.05.).

eltérő kezelésével összefüggésben. Jelen esetben a bejelentő a megtévesztő kereskedelmi gyakorlat célcsoportjaként természetes személyeket és vállalkozásokat (mikrovállalkozások egy körét) egyaránt megjelölt. E mikrovállalkozások ugyanis szintén egyetemes szolgáltatásra jogosultak. A GVH arra hivatkozott, hogy az Fttv. 2. § a) pontja alapján az Fttv. hatálya kizárólag természetes személy fogyasztókra terjed ki. A bejelentő szerint ugyanakkor a GET 64. § (1) bekezdése értelmében a GET szerinti lakossági fogyasztó fogyasztónak tekintendő akkor is, ha nem természetes személy.

Jelen esetben tehát az egyes jogszabályok eltérő fogalomhasználata által okozott, már említett probléma merül fel. Míg ugyanis az Fttv. 2. § a) pontja a természetes személy fogyasztókra korlátozza saját hatályát, a GET 64. § (1) bekezdése a nem természetes személy fogyasztókra is kiterjeszti a fogalmat – még pedig a (többek között) számlázással vonatkozó, lakossági fogyasztókkal szembeni jogsértés miatt indítandó fogyasztóvédelmi hatósági eljárás esetén.⁴⁶ Mindezzel összefüggésben két további kérdés tehető fel.

Az egyik, hogy e mikrovállalkozások az egységes közszolgáltatói számlaképről szóló 2013. évi CLXXXVIII. törvény (Számlakép tv.) értelmében – amely a rezsicsökkentéssel elért megtakarítás egyetemes szolgáltatásra jogosult fogyasztók számláján való megjelenítéséről rendelkezik – lakossági fogyasztóknak minősülnek-e. Maga a Számlakép tv. erre vonatkozóan nem ad bővebb iránymutatást, a GET 64. § (1) bekezdése alapján pedig e lehetőség nem zárható ki, a GET 3. § 47. pontja szerinti „lakossági fogyasztó” fogalommal együttesen értelmezve sem. Másrészt pedig a kérdés az, hogy a GET 64. § (1) bekezdésében említett Fgyt. szerinti fogyasztó az Fttv. alkalmazása szempontjából is fogyasztónak minősül-e, amennyiben nem természetes személy. A kérdés megválaszolását nem könnyíti meg, hogy a GET 61. § (2) bekezdése értelmében a GET szerinti lakossági fogyasztó az Fttv. alkalmazásában fogyasztó, akkor is, ha nem természetes személy, azonban e kiterjesztő értelmezést a GET említett rendelkezése kifejezetten az egyoldalúan módosítható szerződési feltételek, illetve a hatósági ártól való eltérés közzétételével összefüggő jogsértések esetén indítandó hatósági eljárások tekintetében teszi lehetővé (azaz nem a számlázással összefüggésben).

Az ügyben felmerült másik fontos kérdés a verseny érintettségének meghatározása. Mint említettük, az Fttv. alapján a GVH hatáskörét az alapozza meg, hogy a vitatott magatartás

⁴⁶ „Az elszámolásra, számlázásra, díjfizetésre vagy mérésre, valamint a földgázellátásból történő, fizetési késedelem miatt végrehajtott felfüggesztésre vagy kikapcsolásra, illetve a tartozás rendezését követően a felhasználó ellátásba történő ismételt bekapcsolására vonatkozó, jogszabályban és az engedélyesek üzletszabályzatában foglalt rendelkezések, lakossági fogyasztókkal szembeni megsértése esetén [...] a fogyasztóvédelmi hatóság jár el. A fogyasztóvédelmi hatóság eljárására a fogyasztóvédelemről szóló törvényt kell alkalmazni azzal, hogy az e törvény szerinti lakossági fogyasztó a fogyasztóvédelemről szóló törvény alkalmazásában fogyasztónak minősül akkor is, ha nem természetes személy.”

a verseny érdemi befolyásolására alkalmas, illetve az Fttv. 6. §. c.) pontja is a megtévesztő kereskedelmi gyakorlat fogalmi elemeként rögzíti, hogy az a fogyasztót olyan üzleti döntés meghozatalára készítse (vagy legalábbis erre alkalmas legyen), amelyet a fogyasztó egyébként nem hozott volna meg. Jelen esetben már előkérdésként rögtön felmerül, hogy van-e az érintett piacon valódi verseny. A bejelentő szerint igen, mivel az MVM-en kívül további három földgázkereskedő természetes személy lakossági fogyasztókat, további tizennyolc pedig mikrovállalkozásokat jogosult ellátni versenypiaci körülmények között. Ezért a rezsiboxon a megtakarítás feltüntetésének megtévesztő módja – annak irreálisan magasan meghatározott földgáz világpiaci ár alapján történő kalkulációja – alkalmas a fogyasztók esetleges kereskedőváltásra vonatkozó üzleti döntésének befolyásolására akként, hogy ne kérjenek alternatív ajánlatot, mert nem látják reális esélyét kedvezőbb árú szerződés megkötésének. A GVH szerint viszont annak ellenére, hogy több szolgáltató is rendelkezik kereskedési jogosultsággal a versenypiacon, a természetes személy lakossági fogyasztók számára ténylegesen nincs lehetőség egyetemes szolgáltatáson – amelynek nyújtására egyedül az MVM jogosult – kívül versenypiaci szolgáltatást igénybe venni, így nincs módjuk üzleti döntést hozni arról, hogy mely szolgáltatótól vételezik a földgázt. Azaz jelen esetben az üzleti döntés befolyásolásáról sem lehet szó.

A bíróság többek között e nyitott kérdésekre tekintettel döntött úgy, hogy a GVH-nak le kell folytatnia a versenyfelügyeleti eljárást – többek között épp azok tisztázása érdekében.⁴⁷ Jelen ügyben az UCP irányelv hazai átültetésének Vörös Imre által felvázolt következményei leginkább a mikrovállalkozások szemszögéből látszanak beigazolódni. E mikrovállalkozások esetében már rögtön a fogyasztó, illetve lakossági fogyasztó minősítésük is kérdésként merült fel, ami viszont egyben azt is megkérdőjelezte, hogy az Fttv. hatálya kiterjed-e rájuk. Ugyanakkor, ha fogyasztónak nem is minősülnek, a számlán megjelenő vitatott tájékoztatás versenyhelyzetüket akkor is érintheti.

Mint láthattuk, Vörös már önmagában az Fttv. elfogadásában is az anyagi jogi bonyodalmak és eljárásjogi komplikációk veszélyét látta. Jelen eset rámutatott, hogy mindezt tovább fűszerezhetik a releváns ágazati szabályok (az Fttv.-vel nem feltétlenül konzisztens) specifikus fogyasztófogalmai, illetve anyagi és eljárásjogi rendelkezései. Eljárási szempontból – a mikrovállalkozások fogyasztóként történő minősítése esetén – az eddig tárgyaltakon túl is további kérdéseket vethet fel a fogyasztóvédelmi hatóság és a GVH hatáskörének pontos határa.

⁴⁷ 105.K.704.107/2023/11. (Fővárosi Törvényszék.)

Az Fttv. alkalmazásával kapcsolatban Vörös Imre által említett eljárásjogi bonyodalmak előfordulásának esélyét erősíti, hogy az eljárás több szinten is megindítható. A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat miatti hatósági, felügyeleti eljárás lefolytatása ugyanis nem zárja ki azt, hogy a sérelmet szenvedett fogyasztó a kereskedelmi gyakorlat tisztességtelenségére alapított polgári jogi igényét közvetlenül a bíróság előtt érvényesítse. Az egyéni igényérvényesítés nincs kötve a hatósági eljáráshoz. Továbbá, az UCP irányelv és Fttv. megsértése esetén a fogyasztói igények érvényesítése immár ún. közérdekű per útján is érvényesíthetővé vált.

IV.

A tisztességtelen kereskedelem tilalmáról szóló törvény szabályozási modellje

Az Fttv. követi az irányelv többlépcsős szabályozási modelljét, sőt, – ahogyan azt Vörös Imre kritikusan megjegyzi – szó szerint átveszi annak szövegét.⁴⁸ Az első szinten elhelyezkedő, a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat általános tilalmát kimondó generálklauzula egyfajta „hézagmentes” védelmi hálóval kívánja biztosítani az észszerűen eljáró átlagfogyasztó üzleti döntéseinek torzításmentességét. A szabályozás második lépcsője a megtévesztő és az agresszív kereskedelmi gyakorlatokra vonatkozó kritériumrendszer. A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat központi tényállási eleme a vállalkozás oldalán a *jóhiszeműség és tisztesség elvébe ütköző szakmai gondosságot sértő magatartás*, amely a fogyasztó oldalán potenciálisan vagy ténylegesen kiváltja az észszerűen eljáró (átlagfogyasztó) üzleti döntésének (magatartásának) torzítását.

A kereskedelmi gyakorlat tisztességtelenségének megítélése során gyakran okoz gondot az ún. „zöld állítások”, az áruk környezetbarát jellegére irányuló állítások megítélése. Ha a „zöld állítások” nem valósak, és a fogyasztói döntéseket torzítják, vagy erre alkalmasak, akkor tisztességtelen gyakorlatnak tekintendők. A megtévesztés elkerülése érdekében a vállalkozásoknak konkrét, pontos és egyértelmű módon kell(ene) feltüntetniük a környezetbarát jellegre vonatkozó kijelentéseiket, annak biztosítására, hogy ne tévesszék meg a fogyasztókat, továbbá bizonyítékkal kell alátámasztaniuk kijelentéseiket, illetőleg a kijelentés megtámadása esetén a bizonyítékot kötelesek az illetékes hatóságok rendelkezésére bocsátani.⁴⁹

A vállalkozások ilyen kereskedelmi gyakorlata, melyet a „zöldre festés” (*greenwashing*) névvel illetnek, az utóbbi évek egyik gyakori kereskedelmi kommunikációs technikája lett. A

⁴⁸ VÖRÖS: i. m. (2011) 379.

⁴⁹ GVH: Zöld marketing – A Gazdasági Versenyhivatal tanácsai vállalkozásoknak. 2020. 1–14. <https://shorturl.at/sTu2B> (utolsó letöltés: 2024.09.24.).

greenwashing gyakran komplex marketingstratégia eredménye,⁵⁰ és tipikus megnyilvánulási formája a megtévesztő gyakorlatok Vörös által felvázolt azon modelljének, amely a B2C és a B2B relációkat egyaránt érintheti.⁵¹ Jó példa erre az ún. *Dieseldate-botrány* is,⁵² ahol a Volkswagen által kifejlesztett, a tesztméréseken a gépjárművek motorja tényleges kibocsátási értékénél jobb érték kimutatását lehetővé tevő szoftver megjelenése a Volkswagen másodlagos piacon jelenlévő versenytársait is érintette (így a Skodát, amely által gyártott járművek egy részébe szintén beépítették e szoftvert).

A greenwashing az energiaellátás kontextusában is előforduló gyakorlat, tipikusan annak veszélyéről van szó, hogy egy szolgáltató 100%-ban zöld villamos energiát értékesít és számláz a fogyasztónak, miközben valójában továbbra is hagyományos villamos energiát vásárol a termelőtől – fosszilis tüzelőanyagokból származó energiát káros kibocsátással. A veszélyt erősíti, hogy a szolgáltató adott esetben kis költségráfordítással be tud szerezni olyan zöld tanúsítványokat, amelyekkel megújlóként tudja feltüntetni az általa kínált energiát.⁵³

A greenwashing elleni fellépés részeként az Európai Parlament és a Tanács által 2024 márciusában elfogadott ún. Empco irányelv⁵⁴ új esetkörökkel bővíti az UCP irányelv feketelistáját; az átültető rendelkezéseket 2026. március 27-ig kell elfogadniuk a tagállamoknak.

A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat másik csoportjába tartozó agresszív kereskedelmi gyakorlatokról akkor beszélünk, amikor a kereskedő törvénybe ütköző módon akadályozza a fogyasztó választási vagy magatartási szabadságát. Ebbe a körbe tartozik, amikor a vállalkozás zaklatás (pl. ismétlődő telefonos hívások, a fogyasztó lakásán tett kéretlen látogatás), kényszerítés (fizikai erőszak), vagy nem megengedett befolyásolás útján korlátozza (pl. negatív következményekkel való fenyegetés) vagy valószínűsíthetően korlátozhatja az átlagfogyasztó döntését. Az agresszív kereskedelmi gyakorlatot esetről esetre kell elemezni, a gyakorlat összes ténybeli összefüggését figyelembe véve.

V.

⁵⁰ VANGELI, ANASTAS ET AL.: From greenwashing to B2B marketing: A systematic literature review. *Industrial Marketing Management*. 2023/7. sz. 281–299.

⁵¹ VÖRÖS: i. m. (2007) 205.

⁵² Lásd FERENCZ BARNABÁS: A Volkswagen dieseldate botrány. *Controller Info*. 2017/3. sz. 12–17.

⁵³ SCOTTISHPOWER: What is Greenwashing? Discover why not all green electricity tariffs are helping to tackle climate change. <https://www.scottishpower.co.uk> (utolsó letöltés: 2024.06.15.).

⁵⁴ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/825 irányelve (2024. február 28.) a 2005/29/EK és a 2011/83/EU irányelv módosításáról, a fogyasztók zöld átállásban való szerepvállalásának a tisztességtelen gyakorlatokkal szembeni hatékonyabb védelem és a hatékonyabb tájékoztatás révén történő növelése tekintetében, HL L, 2024/825, 2024.03.06.

A „feketelista” és a digitális piactér új kihívásai

Az Fttv. – az UCP irányelv megoldásával megegyezően – mellékletben nevesíti az *ex lege* tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokat. E körbe a kirívóan súlyos, tisztességtelen gyakorlatok tartoznak és a tisztességtelenségi teszt lefolytatása nélkül, a jog erejénél fogva, külön bizonyítás nélkül tisztességtelenek. Ezen, ún. feketelista miatt bírálta Vörös Imre leginkább az irányelv átültetésének szószerinti átvétel útján történő megvalósítását. Meg kell jegyeznünk, Vörös emiatt nemcsak a magyar, hanem az uniós jogalkotót is kritikával illette, mivel az UCP irányelv 5. cikkének 5. pontja kifejezetten megköveteli a tagállamoktól a lista pontos átvételét.⁵⁵ Vörös szerint ezen elvárás egyrészt az EUMSZ 288. cikkét sérti (amelynek értelmében az irányelvek csak az elérendő célt rögzítik, az irányelv átültetésének formáját és eszközeinek megválasztását a tagállamokra bízzák), másrészt a magyar alkotmányos elveket is, így a jogbiztonság-jogállamiság és a jogorvoslathoz való jogszempontkából egyaránt aggályokat vet fel.⁵⁶ A vállalkozó ugyanis el van zárva annak bizonyításától, hogy az irányelv generálklauzulája által megkívánt szakmai gondossággal járt el.⁵⁷ Így például a greenwashing esetében sem feltétlenül szándékolt a zöld állítás megtévesztő volta.⁵⁸

A feketelista mint jogharmonizációs eszköz létjogosultságát az a körülmény is megkérdőjelezi, hogy a folyamatos technikai fejlődés mindig megújuló fogyasztóvédelmi kihívásai miatt gyakorlatilag lehetetlen egy kimerítő és időtálló felsorolását adni a „hard core” megtévesztő gyakorlatoknak. Ennek megfelelően az Fttv. 2008-as elfogadásakor 31 tényállást tartalmazó melléklete a modernizációs irányelvet átültető 2020. évi CXXXVI. törvény is kibővítette négy új tényállással. Az új tényállások a digitális piactéren – online platformokon, közösségi médiában – megjelenő legsúlyosabb tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokat nevesítik. A kibővített feketelistában felsorolt digitális tisztességtelen gyakorlatokon kívül pedig az online piactereken kötött távollévők közötti szerződésekre vonatkozó előzetes tájékoztatási kötelezettség megsértése is megtévesztő tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatnak minősül meghatározott esetekben.

VI.

⁵⁵ E rendelkezés szerint: „Az I. melléklet tartalmazza azoknak a kereskedelmi gyakorlatoknak a felsorolását, amelyek minden körülmények között tisztességtelennek minősülnek. Ugyanezt a felsorolást kell alkalmazni minden tagállamban, és a felsorolás csak ezen irányelv felülvizsgálata révén módosítható.”

⁵⁶ VÖRÖS: i. m. (2011) 380.

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ VANGELI ET AL.: i. m. 292.

Következtetések

Vörös Imre munkásságának meghatározó részét képezte annak vizsgálata, hogy az európai uniós jog – már a csatlakozást megelőzően is – miként válik a magyar jog részévé, illetve mennyire sikeres egyes területeken az uniós jog átültetése, hazai joggal való együttélése. Tanulmányunk ezt a kérdést a fogyasztóvédelem területén vizsgálta, ezen belül is elsősorban a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokkal szembeni jogvédelem kérdését fókuszba helyezve.

E jogvédelem biztosításának uniós jogi „magját” képező UCP irányelv átültetése Magyarországon alapvetően megfelelt az uniós elvárásoknak, jelen írás rámutatott ugyanakkor a jogvédelem biztosításának kihívásaira is. Ennek során kiindulópontunk Vörös értékelése volt az irányelv átültetésének lehetséges alternatíváiról, illetve annak hazai megvalósításáról. E kritikai értékelésnek két fő iránya volt, egyrészt a magánszemély fogyasztókkal szembeni tisztességtelen gyakorlatok elleni fellépés verseny törvény rendszerétől való elkülönítésre, másrészt az UCP irányelv feketelistájának magyar átültető jogszabály általi szó szerinti átvételére vonatkozóan. Az előbbivel kapcsolatban Vörös bírálatát a lakossági fogyasztók földgáz számlájának számlaképével összefüggő ügyben lefolytatott elemzésünk eredményei is igazolták, igaz, az itt feltárt problémákhoz nagyban hozzájárult az ágazati jogalkotás specifikus (és az Fttv.-vel nem feltétlenül konzisztens) fogalomhasználata és szabályozása is.

A feketelistát illetően vizsgálódásunk iránya eltérő volt Vörös Imréétől, és elsősorban az ilyenfajta jogharmonizációs megoldás időtállóságát kérdőjelezte meg a digitális piac tér új kihívásaival összefüggésben. Összességében nézve a Vörös által az UCP irányelvet átültető jogszabállyal alkalmazás kapcsolatban valószínűsített problémák valószínűleg bizonyultak, sőt az újabb szabályozási, illetve üzleti gyakorlatban jelentkező kihívások meg is erősítették ezek előfordulási esélyeit. A feketelista szó szerinti átvételével összefüggésben felvázolt aggodalmainak jelentősége azonban mérséklődni látszik olyan, az ezeket kifejtő írások megjelenésének idején még kevésbé látható változások fényében, amelyek meghatározó fordulatot hoztak a tagállamok európai integrációhoz való viszonyulása terén. A belső piaci liberalizációs célokkal való alapvető azonosulás helyett ugyanis a kétezres évek második felétől kezdve egyre inkább megkérdőjeleződött a liberalizációs irány és egyre inkább teret nyertek a belső piaci elvek alóli kivételekre épülő, a nemzeti érdekeket és sajátosságokat hangsúlyozó szabályozási megoldások.⁵⁹ E jelenség következményei két szinten is jelentkeznek.

⁵⁹ HORVÁTH M. TAMÁS: A fáraó varázsol. A rezsicsökkentés beágyazottsága. *Politikatudományi Szemle*. 2016/3. sz. 135.

Egyrészt az utóbbi másfél évtizedben azt láthatjuk, hogy a gazdasági szabályozás terén az uniós előírások a tagállami sajátosságok, eltérések irányába jóval megengedőbbek lettek. Ez az általános fogyasztóvédelmi szabályozásra ugyan kevésbé igaz (mint fent bemutattuk, mind a Modernizációs, mind az Empco irányelv új „tételekkel” egészítette ki a feketelistát), de számos más területen (így közszolgáltatások szabályozása, közbeszerzési irányelvek, állami támogatásokra vonatkozó rendelkezések) nagyon is jellemző.

Másrészt pedig a tagállamok „teljesítménye” az irányelvek átültetésével kapcsolatos kötelezettségek formális (azaz a notifikáció és a jogi megfelelést biztosító jogszabályok elfogadása szintjén megvalósuló) teljesítése terén jelentősen javult, ugyanakkor a tényleges (gyakorlati) megfelelés vonatkozásában továbbra is számos probléma látható.⁶⁰

Mindez annak is a következménye, hogy a tagállamok (köztük a belső piaci elvekkel leginkább szembemenő gazdaságpolitikát képviselők is) a tagság által nyert tapasztalatok útján elsajátították a jogilag megfelelő átültetés „praktikáit”, és így a feketelistához hasonló rendelkezések szószerinti átvételét előíró irányelv átültetése is könnyen megoldható számukra a mozgásterük elvesztése nélkül. Vörös Imre maga is utalt rá, hogy a nemzeti jogalkotás problémái nem csak egy irányelv hibás átültetése során jelentkezhetnek, hanem a hiba nélküli átültetés során is felmerülhetnek gondok.⁶¹ Míg azonban korábban e jelenség inkább kivételes volt, néhány tagállamban immár rendszerszintű probléma.

Judit Fazekas – Ildikó Bartha:

tanulmány címe angolul

rezümé angolul

⁶⁰ ZHELYAZKOVA, ASYA – THOMANN, EVA: Policy implementation. In: GRAVEY, VIVIANE – JORDAN, ANDREW: *Environmental Policy in the EU: Actors, Institutions and Processes*. London, Taylor & Francis, 2021. 222.

⁶¹ VÖRÖS, IMRE: Einige Probleme der Anwendung des EG-Rechts in ungarn. *EIF Working Paper*. 2005/16. sz. 14.